

Molluskeninventarisatie Bathse Spuikanaal en omgeving (Zuid-Beveland, prov. Zeeland)

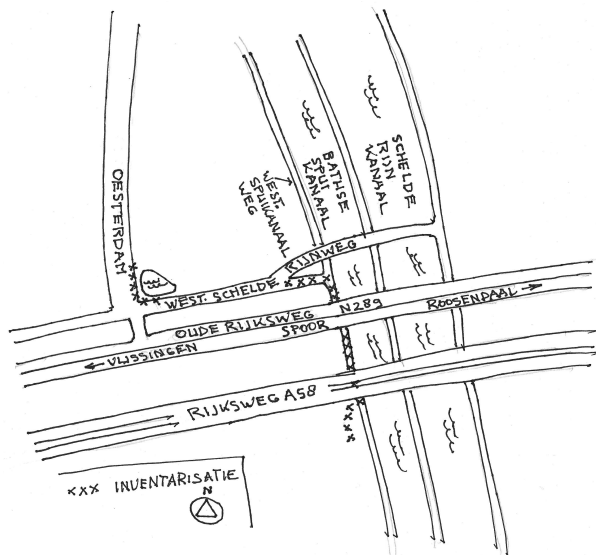
Harry Raad

Land and freshwater molluscs near Bathse Spuikanaal (Zuid-Beveland, prov. Zeeland)

On October 28, 2009, an inventory was made in the Bathse Spuikanaal and the Eerste Bathpolder (Fig. 1). The results are summarized in Tabel 1. *Dreissena rostriformis bugensis* is recorded for the first time in the prov. Zeeland (the Netherlands).

Op 28-10-2009 bezocht een aantal leden van de Slakkenwerkgroep KNNV-Afd. Bevelanden het Bathse Spuikanaal en het km-hok 74-382, ter hoogte van de kruising Oesterdam - Oude Rijksweg (Fig. 1).

De bezochte plekken liggen in de Eerste Bathpolder, een landaanwinning die in 1856 gerealiseerd werd. Door de inmiddels aanwezige infrastructuur is het polderlandschap sterk aangepast. Natuur lijkt haast te ontbreken. Voor de molluskeninventarisatie moesten we het dan ook doen met wat bermen, een gegraven water bij een kruising, een sloot en het spuikanaal. De bodem in het bezochte gebied is overal vergraven. Vermoedelijk gaat het aan de oppervlakte vaak om kalkrijke zavel. De aard van het oppervlaktewater is slechts beperkt nagegaan. Het water van het spuikanaal komt uit het Volkerak-Zoommeer en is dus zoet (Geluk *et al.*, 1998). In het bezochte polderland ten zuiden van de snelweg wordt vanuit het spuikanaal zoetwater ingelaten ten behoeve van beregning (Provincie Zeeland, 1993).

Figuur 1

Omgeving Oesterdam - Oude Rijksweg

Het startpunt van de excursie lag bij de kruising Oesterdam - Oude Rijksweg, waar we in de bermen naar slakjes zochten en Jaap Woets meteen het gegraven plasje bij de kruising met een schepnet te lijf ging. In de bermen was met weinig moeite het nodige te vinden. Niet overdadig veel, maar er kwamen toch een of meer exemplaren van Boerenknoopje, Behaarde slak, Gevlekte akkerslak, Geribde jachthorenslak en Gewone tuinslak tevoorschijn (Tabel 1). Jaap was flink omlaag gegaan door stekels en riet om te bemerken dat het water wel eens

brak zou kunnen zijn. Hij kwam wat steurgarnalen tegen, echter geen typische brakwaterhorens. Hij noemde slechts de aanwezigheid van een 'poelslak', maar bij latere bestudering van zijn vangst bleek het echter te gaan om Puntige blaashorens en Jenkins' waterhorens. Beide soorten kunnen in zoete - tot brakke wateren voorkomen.

Verderop bekeken we de plastic wegpaaltjes langs de Bathpolderdwarsweg, de weg naar de Oesterdam. Op de hoogte van de graszode ontdekten we een Behaarde slak en tot onze verbazing ook een exemplaar van de Dwerg-korfslak.

Vervolgens liepen we naar de Westelijke Schelde-Rijnweg, waar de bermen inmiddels gemaaid waren. Hier en op de grens met de niet gemaaide ruigte en het struweel werd gulzig naar slakjes gezocht. Ine van de Ven kwam met een Egel-wegslak en een vers horentje van een jonge Grote kartuizerslak aanzetten. Verder werden met gemak Bruine blinkslakken, Behaarde slakken en Tuinslakken uit het gewas geplukt. Tijdens het verzamelen over het hoofd gezien, maar meegekomen met wat strooiselmonsters waren Dwergpuntje, Slanke dwergslak en Duintolletje. Na twee belangstellende dames, die op de fiets langs kwamen, te hebben ingelicht over de in hun ogen wonderlijke activiteit waarmee we bezig waren, gingen we naar het spuikanaal.

Spuikanaal

Langs het spuikanaal zagen we flink wat gerooide struiken in de berm liggen; prachtige spontane natuur, ogenschijnlijk zinloos vernield. Opnieuw werd dezelfde formatie gevormd: Jaap zocht het water op en de anderen bemoeiden zich met de bermen. In de bermen kwamen geen nieuwe soorten tevoorschijn, we konden hier wel met groot gemak Gewone tuinslakken rapen. Het meegenomen strooisel bevatte de Slanke dwergslak en het Dwergpuntje. De verwachting dat er onder de aanwezige viaducten andere soorten waren aan te treffen kwam helaas niet uit. Misschien hadden we hier te maken met het effect van een uiterst droge zomerperiode, waardoor de slakken-gemeenschap er niet tot ontwikkeling was gekomen. Jaap had inmiddels materiaal uit het water aangevoerd: een steen, die ik maar aanduid als een fosforslak, met een dichte bezetting van zoetwatermossels. Het leken op het eerste gezicht Driehoeksmosselen, maar ik twijfelde eigenlijk meteen al. Ze waren kort en breed, zonder scherpe 'rug'; het zou heel goed de Quaggamossel kunnen zijn. Dat bleek later bij aandachtig bestuderen thuis ook het geval. Ine hoorde de wonderlijke naam en wilde de steen meteen al voor haar vijver meenemen. De mossel blijkt een recente exoot uit de omgeving van de Zwarte Zee (Ponto-Kaspisch gebied) te zijn, die in 2006 voor het eerst in West Europa, in het Hollandsch Diep bij Willemstad, is aangetroffen (Bij de

Vaate, 2006; Bij de Vaate & Jansen, 2007). De verspreiding in het zoete Deltagebied blijkt inmiddels spectaculair te zijn, uitgaande van de website van Stichting 'Anemoon'.

Jaap had verder nog wat klein spul in een potje gestopt: Jenkins' waterhorens, Ronde beekmutsen en Ovale poelslakken s.l. Ze zaten op de stenen met de quaggamossels en dan vooral aan de onderzijde. Het kostte wat moeite om ze tussen de mossels tevoorschijn te halen.

Lopend naar het water, over de oeverbescherming met fosforak, kwam ik drooggevalen stukjes tegen waar poelslakken probeerden te overleven. Zowel de Ovale poelslak s.l. als de Moeraspoelslak s.l. waren er te vinden, alle overdekt met slib. In de ondiepe, heldere oeverzone van het spuikanaal zaten de Quaggamossels massaal op de stenen. Dit zou een reden kunnen zijn dat het water er zo helder was. Immers evenals Driehoeksmosselen zijn Quaggamosselen zogenaamde filter-feeders. Ze filtreren water om aan hun voedsel te kunnen komen.

Sloot

Zuidelijk van de snelweg had Jaap een brede sloot ontdekt, die wellicht nog aanvullingen voor de soortenlijst zou kunnen opleveren. De sloot was net geschoond en Ine en Els verzamelden in de bagger Quaggamosselen, Vijverpluimdagers, Ovale poelslakken s.l. en Puntige blaashorens. Al deze soorten werden ook levend bij een doorlaatkoker in een dam opgevestigd, te midden van bijeengedreven watervegetatie bestaande uit gedoornde hoornblad, smalle waterpest en klein kroos. Daarnaast werden nog aangetroffen: Moeraspoelslak s.l., Tractorwielkje en Witte schijfhoren. Terug wandelend naar ons beginpunt bespraken we nog de gemiste Agaathoren, een toch gangbare soort in dit milieutype. Het duurde slechts een paar minuten of Els vond er al twee langs het spuikanaal. De anderen keken elkaar verwonderd aan. Maar met die twee Agaathoren waren de laatste slakken tijdens onze excursie gevonden en keerden we voldaan huiswaarts.

Staartje

Samen met Jaap ben ik op de terugweg naar huis nog even via Krabbendijke gegaan. We hadden een melding gekregen van mogelijk een clausilia-soort. Die waarneming, in kilometerhok 66-383, was gedaan door de heer J.S. Smallegange, die de slakken regelmatig tegenkwam voor zijn garagebox. Met hem hebben we de vindplaats bekeken en ook een paar huisjes van de slak gevonden. Het bleek inderdaad om de Grote clausilia te gaan. Hun leefgebiedje was niet meer dan een dichte aanplant van vrij lage heesters op de grens met het verpleeghuis Ter Weel. De eerlijkheid gebiedt me te schrijven dat het vinden van de soort in een dergelijk milieu me toch weer verbaasde. Dan zou je deze prachtige soort dan toch haast 'overal' moeten kunnen verwachten?

Tot slot

Met het bezoek aan de Eerste Bathpolder en het Bathse Spuikanaal zijn 26 soorten op de kaart gezet, waarvan één soort slechts als leeg huisje is aangetroffen. Het gaat om min of meer algemene soorten. Alleen de Dwerg-korfslak bleek de enige Rode-Lijstsoort. Opvallend voor het Zeeuwse kleipoldergebied is het relatief grote aantal zoetwatersoorten, hetgeen gekoppeld kan worden aan het ingelaten rivierwater via het Volkerak-Zoommeer. De Quaggamossel, een recent gevestigde soort in het zoete Deltagebied, is daarmee ook tot Zeeuwse fauna gaan behoren. Dat de Driehoeksmossel hier niet ook gevonden is mag misschien verbazen, hij wordt vaak samen met de Quaggamossel aangetroffen (meded. A. bij de Vaate).

Een eerdere versie van dit artikel verscheen in het blad van de KNNV-Afdeling Bevelanden (Raad, 2010). Het hier gepresenteerde kwam tot stand met medewerking van Bram bij de Vaate, waarvoor dank.

Literatuur

- GELUK, J., R. VAN UNNIK, I. VERVORST, A. VAN DER WEES & B. DE BUCK (red.) (1998): Op de fiets met Rijkswaterstaat. 10 Fietsroutes door het Zeeuwse land (RWS 200 jaar). – Middelburg (Rijkswaterstaat Zeeland).
 Provincie Zeeland, 1993. Waterhuishoudingsplan 1993-1997. – Middelburg (Provincie Zeeland, Directie Milieu en Waterstaat).
 RAAD, H. (2010): Slakkeninventarisatie Bathse Spuikanaal. - 't Heelblaadje, 27 (1): 20-23.
 VAATE, A. BIJ DE & E.A. JANSEN (2007): Onderscheid tussen de driehoeksmossel en de quaggamossel. - Spirula, 358: 123-125.
 VAATE, A. BIJ DE (2007). De quaggamossel, *Dreissena rostriformis bugensis* (Andrusov 1897), een nieuwe zoetwater mosselsoort voor Nederland. - Spirula, 353: 143-144.

Tabel 1:

Soortenlijst mollusken Bathse Spuikanaal en omstreken (km-hok 74-382); inventarisatie 28-10-2009, Slakkenwerkgroep KNNV-Afd. Bevelanden.

		levend juv	levend ad	dood juv	dood ad
land: huisjesslakken					
<i>Aegopinella nitidula</i>	Bruine blinkslak	6	1	4	1
<i>Carychium tridentatum</i>	Slanke dwergslak		2		
<i>Cepaea nemoralis</i>	Gewone tuinslak	2	15	6	1
<i>Cochlicopa lubrica</i>	Glanzende agaathoren	1	1		
<i>Discus rotundatus</i>	Boerenknoopje		3		
<i>Monacha cantiana</i>	Grote kartuizerslak	1		1	
<i>Nesovitrea hammonis</i>	Ammonshorentje		1		
<i>Oxychilus draparnaudi</i>	Grote glansslak				1
<i>Paralaoma servilis</i>	Duintolletje		1		
<i>Punctum pygmaeum</i>	Dwergpuntje	4			1
<i>Trochulus hispidus</i>	Behaarde slak	5		5	2
<i>Vallonia costata</i>	Geribde jachthorenslak		1		
<i>Vertigo pygmaea</i>	Dwerg-korfslak		1		
land: naaktslakken					
<i>Arion hortensis s.l.</i>	Zwarte wegslak s.l.	1			
<i>Arion intermedius</i>	Egel-wegslak	1	1		
<i>Arion ater</i>	Grote wegslak	1			
<i>Deroceras reticulatum</i>	Gevlekte akkerslak	2	1		
water: slakken					
<i>Ancylus fluviatilis</i>	Ronde beekmuts	6			
<i>Gyraulus albus</i>	Witte schijfhoren	2			1
<i>Gyraulus crista</i>	Traktorwielletje	3	4		
<i>Physella acuta</i>	Puntige blaashoren	90		2	
<i>Potamopyrgus antipodarum</i>	Jenkins' waterhoren	2	13		
<i>Radix labiata / balthica</i>	Ovale poelslak s.l.	23		5	4
<i>Stagnicola palustris s.l.</i>	Moeraspoelslak s.l.	8			
<i>Valvata piscinalis</i>	Vijverpluimdrager	5			
water: mossels					
<i>Dreissena rostriformis bugensis</i>	Quaggamossel	>100		44	

Deelnemers: Ine van de Ven, Els Koorstra, Jaap Woets en de auteur

De segrijnslak, *Cornu aspersum* (Müller, 1774) en de economie van het grondstoffenbeheer, of: hoe een objectieve waarneming tot foutieve conclusies kan leiden.

Arie W. Janssen

Summary

Interrupted mucus traces of *Cornu aspersum* are explained as a kind of economic behaviour on a surface of porous limestones, but very similar traces occur also on a wooden, non-porous surface, which leaves the interrupting of the traces in fact unexplained.

In onze tuin, op het eilandje Gozo (Malta), die gezegend is met een flauwe afspiegeling van de Maltese malacofauna, is *Cornu aspersum* (helaas, mag ik wel zeggen) een algemene, zij het ongenode gast. Hoe fraai het dier op zich ook is, het massaal aanvreten van moeizaam gekweekte planten nemen wij hem of haar niet in dank af. Een buurman van ons plaatst

dan ook zonder schroom zijn hak op zo'n dier, maar dat kost mijzelf altijd moeite, want ja, kijk toch eens hoe mooi ze zijn... toch?

Diverse andere mollusken leven in de tuin, met als algemeenste soorten, behalve dan de *Cornu*, de clausiliide *Papillifera*